

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.62

Інна Апопій

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу
inna.apopij@gmail.com

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЩО ВИПЛИВАЄ ЗІ ШЛЮБУ

© Anoniï I, 2017

Досліджено питання видів, підстав та заходів взаємної відповідальності дружини та чоловіка. Визначено, що відповідальність, яка випливає зі шлюбу – це взаємна відповідальність дружини та чоловіка за поведінку під час укладення шлюбу, у шлюбних відносинах та за порушення прав один одного як батьків після розірвання шлюбу. Заходами відповідальності, що застосовуються в цих випадках є: несприятливі наслідки для недобросовісного подружжя за недійсності шлюбу; зменшення одному з подружжя частки у спільній сумісній власності через винну протиправну поведінку; позбавлення одного з подружжя права на одержання аліментів або обмеження його строком через винну протиправну поведінку; покладення на одного з подружжя обов'язку з відшкодування майнової і (або) моральної шкоди, завданої його протиправною винною поведінкою щодо другого з подружжя.

Ключові слова: відповідальність; порушення прав; зловживання правом; невиконання обов'язків; відшкодування майнової шкоди; несприятливі наслідки; позбавлення права на утримання; зменшення частки у спільному майні.

Інна Апопій

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ, СЛЕДУЮЩАЯ ИЗ БРАКА

В статье исследуются вопросы видов, оснований и мер взаимной ответственности супругов. Определено, что ответственность, которая следует из брака – это взаимная ответственность жены и мужа за поведение во время заключения брака, в брачных отношениях и за нарушение прав друг друга как родителей после расторжения брака. Мерами ответственности, применяемыми в данных случаях являются: неблагоприятные последствия для недобросовестного супруга при недействительности брака; уменьшение одному из супругов доли в общей совместной собственности из-за виновного противоправное поведения; лишения одного из супругов права на получение алиментов или ограничения его сроком из-за виновного противоправное поведения; возложение на одного из супругов обязанности по возмещению имущественного и (или) морального вреда, причиненного его противоправным виновным поведением по отношению ко второму из супругов.

Ключевые слова: ответственность; нарушение прав; злоупотребление правом; невыполнение обязанностей; возмещение имущественного ущерба; неблагоприятные последствия; лишение права на содержание; уменьшение доли в общем имуществе.

THE RESPONSIBILITY OF MARRIAGE

The article examines the question types, reasons and measures of mutual responsibility of wife and husband. Determined that the responsibilities arising from the marriage – a mutual responsibility of husband and wife for the behavior during the marriage, the marriage relationship and for violating the rights of each other as parents after divorce. Measures of responsibility applied in these cases are: adverse abusive spouses during marriage nullity; reduction spouses share in common joint ownership by the guilty wrongful conduct; deprivation of a spouse the right to receive alimony or limit its wine available by unlawful conduct; laying on the spouses the obligation to recover the property and (or) moral damage caused by his guilty wrongful conduct on the other spouse.

Key words: responsibility; violation of rights; abuse of law; neglect; compensation for property damage; adverse effects; denial of maintenance; reducing the share in the common property.

Постановка проблеми. Шлюб є основною підставою створення сім'ї, а подружжя – одними з головних суб'єктів сімейних правовідносин. Однак дослідження відповідальності у сімейному праві головно стосується батьків і дітей, тоді як взаємна відповідальність подружжя у вітчизняній науці залишається дуже мало розробленою.

Аналіз дослідження проблеми. Окремі аспекти відповідальності подружжя досліджувалися такими науковцями, як З. В. Ромовська, І. С. Канзафарова, І. В. Жилінкова, С. Я. Фурса, В. С. Гопанчук та ін.

Мета статті. Визначення особливостей встановленої законом відповідальності дружини та чоловіка за порушення майнових та особистих немайнових прав і обов'язків один одного.

Виклад основного матеріалу. Відповідальність, що виникає зі шлюбу можна умовно поділити на кілька видів: відповідальність за поведінку під час укладення шлюбу, відповідальність за поведінку у шлюбних відносинах, відповідальність за порушення прав другого з подружжя як батька (матері) після розірвання шлюбу.

Відповідальність за поведінку під час укладення шлюбу містить відповідальність за приховування перешкод до реєстрації шлюбу і відповідальність за аморальну поведінку нареченого (нареченої), приховування інформації про стан здоров'я, та інших обставин, що мають істотне значення. Приховування перешкод до реєстрації шлюбу від майбутньої дружини (чоловіка) та (або) органу РАЦС тягне за собою недійсність шлюбу і несприятливі наслідки для недобросовісної особи, передбачені ст. 45 СК: “зміна правового режиму майна, повернення одержаних аліментів, втрата на прізвище, взяте у шлюбі, на проживання в житловому приміщенні іншої особи”. Втрачаються також і право на успадкування після смерті другого з подружжя, право на відшкодування шкоди, завданої смертю другого з подружжя, право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника тощо, однак тут не можемо говорити про заходи відповідальності, адже такі наслідки настають для добросовісної особи теж.

Аморальна поведінка нареченого (нареченої) та приховування обставин, що мають істотне значення, тягне за собою втрату права на компенсацію у зв'язку з відмовою другої сторони від вступу у шлюб. На перший погляд відповідна норма дає змогу зробити висновок, що обов'язок повідомити майбутню дружину (чоловіка) про всі обставини, які мають істотне значення, зокрема про стан свого здоров'я, виникає ще до набуття особами правового статусу наречених, тобто до подання заяви про реєстрацію шлюбу. Адже потім витрати на весілля у разі відмови від шлюбу не підлягають відшкодуванню. Однак цей висновок хибний. Адже формулювання ч. 3 ст. 31 СК чітко вказує на “приховання нареченим, нареченою обставин”, тобто отримання другою стороною інформації від інших осіб. Тоді, якщо після подання заяви про реєстрацію шлюбу один з наречених повідомив другого про свою важку хворобу, безпліддя, судимість, наявність позашлюбної дитини тощо і той вирішив відмовитись від вступу у шлюб – він зобов'язаний відшкодувати всі витрати на весілля. Якщо ж така інформація надійшла не від нареченого, а від третіх осіб – витрати відшкодуванню не підлягають. Варто зауважити, що подібні норми існують і в Цивільному кодексі Німеччини (BGB), які не тільки позбавляють винну особу права на відшкодування, а й навпаки покладають обов'язок з відшкодування збитків на неї (§1299 ЦКН). [1]

Приховування тяжкої або небезпечної хвороби від нареченого (нареченої), крім втрати права на відшкодування затрат на весілля, може мати й інші наслідки: недійсність шлюбу (п. 3 ч. 1 ст. 41 СК) із застосуванням заходів відповідальності до недобросовісного подружжя (ст. 45 СК) або втрату права на аліменти чи обмеження його строком (п. 3 ч. 1 ст. 83 СК). Якщо той з подружжя, хто був введений в оману, не бажає подавати позов про визнання шлюбу недійсним або з якихось причин отримав відмову в задоволенні позову, він може скористатися правом, наданим ст. 83 СК.

Щодо відповідальності у шлюбних відносинах слід розрізняти взаємну відповідальність дружини та чоловіка та відповідальність подружжя перед третіми особами. Остання стосується порушення зобов'язань за договорами, укладеними подружжям спільно або одним з них в інтересах сім'ї (за умови використання одержаного на потреби сім'ї), спільного завдання шкоди третій особі, заподіяння шкоди малолітніми, неповнолітніми дітьми подружжя тощо. Порядок та умови покладення на подружжя відповідальності регулюється Цивільним кодексом. У цьому разі допускається звернення стягнення на майно, що є спільною сумісною власністю подружжя. За зобов'язаннями тільки одного з подружжя, стягнення може бути накладено лише на майно, що є його приватною власністю і частку у спільному майні, виділену йому в натурі (ч. 1 ст. 73 СК).

Взаємна відповідальність дружини та чоловіка у сімейному праві побудована на принципі гендерної рівності і не передбачає переваг чи обмежень за статевою ознакою.

Розглядаючи особисті немайнові права та обов'язки, варто зазначити, що незважаючи на деяку декларативність, порушення більшості з них тягне за собою можливість застосування заходів відповідальності.

Так, за невиконання обов'язку спільно дбати про матеріальне забезпечення сім'ї (ч. 4 ст. 55 СК), частка порушника при поділі майна, що є об'єктом спільної сумісної власності, може бути зменшена (ч. 2 ст. 70 СК)

Згідно з ч. 3 ст. 55 СК дружина та чоловік відповідальні один перед одним, перед іншими членами сім'ї за свою поведінку в ній. Так, умисне невиконання обов'язків, передбачених ч. 1, 2 ст. 54 СК, ч. 1, 2 ст. 55 СК, а саме демонстративна зневага до другого з подружжя, ігнорування його думки, потреб та інтересів, зокрема під час вирішення сімейних питань, налаштування дітей проти батька (матері) тощо, може тлумачитися як негідна поведінка у шлюбі і позбавити винну особу права на утримання, згідно з ч. 5 ст. 75 СК. Сімейний кодекс України, на відміну від, наприклад, Французького цивільного кодексу (ст. 212 ФЦК) прямо не встановлює для подружжя обов'язку подружньої вірності [2]. Однак систематичні подружні зради йдуть врозріз з обов'язком піклуватися про побудову сімейних відносин між собою на почуттях взаємної поваги (ч. 1 ст. 55 СК) і однозначно є негідною поведінкою з відповідними майновими наслідками. Крім того, утримання коханок (коханців) і пов'язані з ними витрати на готелі, ресторани, подарунки тощо – це

витрачання спільного майна (в цьому разі заробітної плати, інших доходів) на шкоду інтересам сім'ї (ч. 2 ст. 70 СК) може бути підставою для зменшення частки під час поділу.

Щодо порушення особистих немайнових прав другого з подружжя або, навпаки, зловживання ним своїм правом, то насамперед варто зосередити увагу на батьківстві та материнстві. Згідно зі ст. 49, 50 СК дружина має право на материнство, а чоловік на батьківство. Відповідальність у цьому разі передбачено лише для третіх осіб, з вини яких дружина або чоловік були позбавлені можливості реалізувати репродуктивну функцію (ч. 3 ст. 49, ч. 3 ст. 50). Небажання другого з подружжя мати дитину може бути причиною для розірвання шлюбу. Як зазначалося раніше, розірвання шлюбу – це не захід відповідальності (безвідносно до причин), а реалізація особою права на свободу припинення шлюбу, яка, як і свобода вступу у шлюб, забезпечується законом [3, 242]. Така позиція є логічною, тому що рішення про народження дитини потрібно приймати спільно, за взаємною згодою подружжя. Адже для зачаття потрібні двоє. І батьківські обов'язки у зв'язку з народженням виникнуть у обох. Якщо один з них не готовий до цього, некоректно застосовувати до нього якісь санкції. Другий з подружжя може розлучитися з ним і реалізувати своє право на материнство (батьківство) з іншою особою.

Водночас змушування дружини до абортів або, навпаки, до зачаття, зокрема внаслідок застосування до неї насильницьких дій є підставою для притягнення чоловіка до адміністративної (ст. 173-2 КУпАП) або кримінальної (напр., ст. 152 КК) відповідальності, а також відшкодування моральної шкоди.

Однак відкритим залишається питання, чи має право на відшкодування моральної шкоди чоловік (дружина), якщо другий з подружжя вдався до зачаття шляхом обману, знаючи про його категоричне небажання мати дітей (кар'єра, фінансова скрута, намір розірвати цей шлюб, приналежність до субкультури чайлд-фрі тощо).

Згідно з ч. 4, 5 ст. 49 СК вагітній дружині мають бути створені у сім'ї умови для збереження її здоров'я та народження здорової дитини, а дружині-матері – умови для поєднання материнства із здійсненням нею інших прав та обов'язків. Безумовно, враховуючи сучасну ситуацію з безробіттям, заробітчанством та загальним зубожінням населення України, об'єктивна можливість створити належні умови існує не завжди. Чоловік, що постійно відсутній вдома заробляючи кошти, не має можливості розділити з дружиною обов'язки з ведення домашнього господарства та виховання дітей. Незадовільне матеріальне становище не дає можливості покращити житлові умови, забезпечити дружині належний відпочинок, догляд, збалансоване харчування, якісне медичне обстеження тощо.

Якщо ж йдеться про свідоме нехтування потребами вагітної дружини або дружини-матері, звалювання на неї усієї домашньої роботи, поки чоловік розважається в компаніях, пиячить, зраджує та провокує конфлікти, то безумовно це наявне порушення прав дружини.

Закон дає право дружині та чоловікові вживати заходів, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства, щодо підтримання шлюбних відносин. Водночас кожен з подружжя має право припинити шлюбні відносини. Примушування до припинення шлюбних відносин, примушування до їх збереження, зокрема, примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканність і може мати наслідки, встановлені законом (ст. 56 СК). Такими наслідками є адміністративна, кримінальна відповідальність, а також цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування заподіяної майнової і моральної шкоди. Серед науковців існує також думка, що сімейно-правовим засобом захисту чоловіка та жінки від насильства є аліментні зобов'язання, зокрема тоді, коли особа стала інвалідом внаслідок протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу (наприклад, внаслідок вчинення насильства в сім'ї) [4, 174].

Порушення прав дружини, чоловіка на повагу до своєї індивідуальності, фізичний та духовний розвиток у формі примушування до зміни віровизнання, відмови від культурних традицій, висміювання національної та мовної самобутності, образ, заборони на прояв своїх

здібностей (наприклад, участь у конкурсах), здобуття освіти, заняття улюбленим хобі тощо може бути наслідком відшкодування заподіяної дружині, чоловікові майнової та моральної шкоди.

З іншого боку, не вважатимуться проявом індивідуальності, духовним та фізичним розвитком дії одного з подружжя, що є явним зловживанням права: участь у деструктивних сектах та субкультурах, витрачання бюджету сім'ї на азартні та комп'ютерні ігри, фінансові піраміди та інші шахрайські схеми тощо.

Стосовно відповідальності, що впливає з майнових прав та обов'язків подружжя, вище вже згадувався такий захід, як зменшення одному з подружжя частки у спільній сумісній власності через винну протиправну поведінку. Підставою для його застосування, крім вже зазначеної, є приховання одним з подружжя спільного майна, його знищення чи пошкодження, витрачання спільного майна на шкоду інтересам сім'ї. Згідно зі ст. 63, 65 дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпоряджання майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Вони розпоряджаються цим майном за взаємною згодою. Як зазначає І. В. Жилінкова, свідченням недобросовісної поведінки може бути намагання дружини або чоловіка приховати окремі речі, передати їх на зберігання родичам, продати спільне майно без згоди другого з подружжя. Одним із способів впливу на недобросовісну особу, що їх застосовує суд, може бути зменшення розміру її частки під час поділу подружнього майна [4, 239].

Ще одним заходом відповідальності є позбавлення одного з подружжя права на одержання аліментів або обмеження його строком через протиправну винну поведінку. Згідно з ч. 5 ст. 75 СК не має права на утримання той з подружжя, хто негідно поведився у шлюбних відносинах, а також той, хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного злочину, якщо це встановлено судом. "Негідна поведінка" – оціночне поняття, яке буде встановлюватися судом у кожному конкретному випадку. До негідної поведінки можна зарахувати пияцтво, фізичне насильство, психічне, економічне насильство щодо дружини, чоловіка, подружні зради, та інша поведінка, що принижує людську гідність другого з подружжя та демонструє зневагу до нього як особистості. Як зазначає С. Я. Фурса, факт негідної поведінки одного з подружжя під час розгляду цієї категорії справ судом має бути доведений на підставі доказів, серед яких можуть бути такі: рішення суду про визнання особи обмежено дієздатною, що свідчить про зловживання нею спиртними напоями, наркотичними чи токсичними речовинами, рішення суду про позбавлення батьківських прав, прав усиновлювача, постанови про притягнення до адміністративної відповідальності, довідки з бюро судово-медичної експертизи про нанесення побоїв дружині, дітям, покази свідків, інші речові та письмові докази, що свідчать про негідну поведінку в сім'ї [5, 237].

Відповідно до ч. 1 ст. 83 СК, рішенням суду може бути позбавлено одного з подружжя права на утримання або обмеження його строком, зокрема, якщо: непрацездатність того з подружжя, хто потребує матеріальної допомоги, виникла в результаті вчинення ним умисного злочину; непрацездатність або тяжка хвороба того з подружжя, хто потребує матеріальної допомоги, була прихована від другого з подружжя під час реєстрації шлюбу; одержувач аліментів свідомо поставив себе у становище такого, що потребує матеріальної допомоги. Цікавим є порівняння з Цивільним кодексом Німеччини, згідно з яким у вимозі про аліменти необхідно відмовити, знизити їх розмір або обмежити у часі, якщо притягнення зобов'язаної особи до сплати аліментів було б несправедливим оскільки... правомочна особа винні вчинила злочин або інше умисне правопорушення проти зобов'язаної особи чи її близьких родичів; правомочна особа умисно призвела себе до бідності; правомочна особа умисно не рахувалася з істотними майновими інтересами зобов'язаної особи; правомочна особа протягом тривалого часу до розлучення грубо порушувала свій обов'язок робити внесок у утримання сім'ї; правомочна особа з власної вини явно неправильно ставилася до зобов'язаної особи; наявна інша причина, що за тяжкістю відповідає вищенаведеним підставам (§ 1579 ЦКН) [1].

Як можна зауважити, непрацездатність у результаті умисного злочину трапляється двічі: як підстава, за якої право на аліменти взагалі не виникає (ст. 75 СК), і як підстава, за якої суд може позбавити особу права на аліменти або обмежити його строком (ст. 83 СК). Це дублювання

роз'яснює З. В. Ромовська: правило, що є у п. 2 ч. 83 СК, стосується випадків, що виникли до введення в дію Сімейного кодексу [6, 139].

На відміну від Цивільного кодексу Німеччини, у Сімейному кодексі України йдеться не про злочин проти другого з подружжя або його близьких родичів, а про злочин загалом. Ця норма перейшла у спадок з КпШС, з доповненням, що злочин має бути умисним. Як кримінальне правопорушення проти сторонньої особи пов'язане з позбавленням права на утримання від другого з подружжя, залишається загадкою. Серед науковців трапляється думка, що аліментування особи, непрацездатність якої настала внаслідок умисного злочину, суперечила б нормам моралі [7].

Водночас, непрацездатність, що виникла внаслідок умисних дій, не є підставою для позбавлення прав на аліменти.

Згідно з ч. 2 ст. 64 СК дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. За порушення умов договору кожен з них несе відповідальність перед іншим на загальних підставах як контрагент, а не як суб'єкт сімейних правовідносин. Крім того, закон не забороняє передбачити відповідальність за порушення договірних зобов'язань і у сімейно-правових договорах, наприклад, неустойку за прострочення сплати аліментів.

Взаємна відповідальність подружжя стосується також сфери реалізації їхніх прав як батьків. Вчинення перешкод одним з подружжя для здійснення цих прав другим з подружжя є підставою для покладення на нього відповідальності. Так, згідно з ч. 3, 4 ст. 157 СК, той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини. Батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Той з батьків, хто проживає з дитиною, у разі його ухилення від виконання договору зобов'язаний відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану другому з батьків.

Відповідно до ст. 159 СК, якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема, якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод. Особа, яка ухиляється від виконання рішення суду, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому з батьків, хто проживає окремо від дитини. У разі ухилення від виконання рішення суду особою, з якою проживає дитина, суд за заявою того з батьків, хто проживає окремо, може передати дитину для проживання з ним.

Як зазначає І. С. Канзафарова, “матеріальна відповідальність” є категорією трудового права, а для цивільного та сімейного права традиційним є поняття “майнова відповідальність”. Використання зазначених термінів як синонімів з теоретичної точки хору є некоректним [8, 88].

Висновки. Відповідальність, що впливає зі шлюбу – це взаємна відповідальність дружини та чоловіка за поведінку під час укладення шлюбу, у шлюбних відносинах та за порушення прав один одного як батьків після розірвання шлюбу. Заходами відповідальності, що застосовуються в цих випадках є: несприятливі наслідки для недобросовісного подружжя за недійсності шлюбу; зменшення одному з подружжя частки у спільній сумісній власності через винну протиправну поведінку; позбавлення одного з подружжя права на одержання аліментів або обмеження його строком через винну протиправну поведінку; покладення на одного з подружжя обов'язку з відшкодування майнової і (або) моральної шкоди, завданої його протиправною винною поведінкою щодо другого з подружжя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> 2. *Гражданский кодекс Франции (Кодекс*

Наполеона) / Предисловие / В. Н. Захватаев / пер. с фр., приложения В. Н. Захватаев. – К. : Алерта, 2016. – 1156 с. 3. Апопій І. В. Заходи відповідальності у сімейному праві України // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” : зб. наук. пр. Серія: Юридичні науки. – 2016. – № 845. – С. 239–243. 4. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / І. В. Жилінкова, В. К. Антошкіна, Н. А. Д’ячкова, В. Ю. Москалюк та ін. / за ред. І. В. Жилінкової. – Х. : Ксилон, 2008. – 855 с. 5. Сімейний кодекс України : Науково-практ. коментар / С. Я. Фурса [та ін.] ; заг. ред. С. Я. Фурса ; Центр правових досліджень Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. ; К. : КНТ, 2008. – 1248 с. – (Серія “Цивілістика”). 6. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України [Текст] : наук.-практ. коментар: зі зм. та доп. станом на 1 вересня 2008р. / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 432 с. 7. Сімейне право України : [підруч.] / [І. А. Бірюков, В. С. Гопанчук, Ю. О. Заїка та ін.] ; за ред. В. С. Гопанчука. – К. : Істина, 2002. – 356 с. 8. Канзафарова І. С. Майнова відповідальність подружжя за зобов’язаннями // Матер. 71-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 23–25 листопада 2016 року м. Одеса : [збірник] / ОНУ ім. І. І. Мечникова, ЕПФ; відп. ред. О. О. Нігреєва. – Одеса : Астропринт, 2016. – С. 88–92.

REFERENCES

1. **Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)** [Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)]. Available at: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> 2. **Grazhdanskiy kodeks Frantsii (Kodeks Napoleona)** [French Civil Code] Predislavie V. N. Zakhvataev per. s frants., prilozheniya V. N. Zakhvataev. K.: Alerta, 2016. 1156 p. 3. Apopiy I.V. **Zakhody vidpovidal'nosti u simeynomu pravi Ukrayiny** [Activities liability in Ukrainian family law] Visnyk Natsional'noho universytetu “L'vivs'ka politekhnika”. Zbirnyk naukovykh prats'. Seriya: Yurydychni nauky. 2016. vol. 845. p. 239–243. 4. **Simeynyy kodeks Ukrayiny: naukovo-praktychnyy komentar** [The Family Code of Ukraine: the scientific and practical commentary] Zhylinkova I.V., Antoshkina V. K., D'yachkova N. A., Moskalyuk V. Yu. ta in. Za red. Zhylinkovoyi I. V. **Kharkiv**: Ksylon Publ, 2008. 855 p. 5. **Simeynyy kodeks Ukrayiny: Naukovo-prakt. Komentar** [The Family Code of Ukraine: the scientific and practical commentary] S. Ya. Fursa [ta in.] ; zah. red. S. Ya. Fursa ; Tsentr pravovykh doslidzhen' Fursy. Kiev : Vydavets' Fursa S. Ya. ; Kyiv : KNT Publ, 2008. 1248 p. (Seriya “Tsyvilystyka”). 6. Romovs'ka Z. V. **Simeynyy kodeks Ukrayiny: nauk.-prakt. komentar: zi zm. ta dop. stanom na 1 veresnya 2008r.** [The Family Code of Ukraine: the scientific and practical commentary] Z. V. Romovs'ka. Kyiv : “Pravova yednist'” Publ, 2009. 432 p. 7. **Simeyne pravo Ukrayiny** [Ukrainian Family Law] Biryukov I. A., Hopanchuk V. S., Zaika Yu. O. ta in. ; za red. V. S. Hopanchuka. Kyiv : Istyna Publ, 2002. 356 p. 8. I. S. Kanzafarova. **Maynova vidpovidal'nist' podruzzhya za zobov'yazannnyamy** [Property liability for the obligations of marriage] Materialy 71-yi naukovoyi konferentsiyi profesors'ko-vykladats'koho skladu ekonomiko-pravovoho fakul'tetu Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I. I. Mechnykova, 23–25 lystopada 2016 roku m. Odesa : [zbirnyk] ONU im. I.I. Mechnykova, EPF; vidp. red. O. O. Nihreyeva. Odesa : Astroprynt Publ, 2016. pp. 88–92.

Дата надходження: 03.01.2017 р.